



ČERVENÁ PLANETA

TRAGIKOMICKÝ PŘÍBĚH JEDNOHO ŠÍLENSTVÍ

JOONATAN TOLA

ČERVENÁ PLANETA

© Joonatan Tola, 2021

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Martina Šímová, 2024

Cover © Tuomo Parikka, 2024

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2024

ISBN 978-80-277-5021-4 (pdf)

ČERVENÁ PLANETA

JOONATAN TOLA

přeložila Martina Šímová



Nebudeme mluvit o nehezkých věcech.

H. R.

SKLENĚNÝ PALÁC

Ráno napadl první sníh, a ať jsem dělal, co jsem dělal, ne-dařilo se mi sundat jednu z letních pneumatik svojí corolly. Přišel soused a řekl, že pneumatika se připekla k ráfku, prý ji uvolním tak, že do ní budu kopat. Po chvíli kopání zalitý potem sám zkonstatoval, že to drží sakra fest a kovové části by se měly zahřát horkovzdušnou pistolí, aby se roztáhly. „Taky se bude muset sehnat něco bytelnějšího, čím do pneumatiky půjde bušit,“ prohlásil, načež ze sklepa společenství vlastníků donesl železnou tyč. Vzápětí na místo jako vosa na bonbon dorazil druhý soused, aby nám pověděl, že takhle pneumatiku na beton nesundáme, ale jeho otec prý používá takovou fintu – na tři otočení povolí matice a potom s autem několikrát prudce zabrzdí. „Aha,“ já na to, „a je to bezpečný?“ „Jo, je to bezpečný,“ odpověděl soused, „jen se ty matice nesmí povolit moc, jinak to dopadne špatně.“ V tu chvíli jsem si vzpomněl, že bych měl zajet k sobě do pracovny pro otcovu helmu z druhé světové války, na kterou táta bílou barvou napsal jméno apačského náčelníka, *Geronimo*. No co, pomyslel jsem si. Pro mě za mě mohla celá ta kraksna klidně vyletět do vzduchu.

Povolil jsem matice, nasedl do auta a vyrazil do pracovny. Během jízdy jsem přibrzdžoval a guma nakonec se skřípěním povolila. Zahnul jsem na autobusovou zastávku, abych nasadil poslední zimní pneumatiku. V pracovně jsem vyzvedl otcovu helmu, dojel jsem domů, pochytil děti, naložil je na zadní sedačku, hodil je k babičce a vyrazil do Helsinek.

Den předtím volal strýc.

„Vypadá to dost špatně,“ začal. „Radši bys měl co nejdřív přijet.“

Strýc byl tak trochu pověstný svou žertovnou povahou, a proto jsem se ho zeptal, jestli podle něj babička tentokrát hodlá umřít doopravdy.

Strýc odpověděl, že teď umře stoprocentně, načež se na chvíli odmlčel a pak se uchechtl:

„I když ta ženská má kořinek, že to svět neviděl.“

Řekl jsem mu, že jsme se zrovna s manželkou, roční dcerkou a tříletým synkem vrátili z Říma, kde děti noc za nocí spaly špatně nebo mimořádně špatně, a že právě nastupuju na základní školu v Tohmajärvi, abych tam v roli suplujícího učitele osvěcoval budoucí chloubu národa. Za babičkou se dostanu možná tak za týden.

Strýc se zděsil, prý je to teď, anebo nikdy, do Helsinek je sice dlouhá cesta, ale do nebe, nebo kamže to má babička namířeno, tam je to teprve pořádná štreka.

„Takže je v nemocnici?“ zeptal jsem se.

„Je doma, do nemocnice jet odmítá,“ odpověděl strýc. Potom se odmlčel a ticho trvalo přinejmenším půl minuty. Zavola jsem, jestli se přerušilo spojení, že nic neslyším, a strýc nakonec prohlásil:

„Vlastně by bylo možná lepší, kdybys nejezdil.“

„Jak to?“ zajímal jsem se.

„Mámu by z toho ještě mohl trefit šlak!“

„Tak já teda asi nepojedu,“ zamumlal jsem, nechtěl jsem mít stařenčinu smrt na svědomí.

Hovor přerušil šílený řev: děti vřiskaly jako na lesy, bůhví co se zase semlelo. Zatraceně, pomyslel jsem si a rozhodl se, že do těch Helsinek nakonec přece jen vyrazím a vyjedu hned ráno. Malá dovolená ve společnosti nebožky by mi koneckonců mohla udělat dobře na nervy.

Byla už tma, když jsem přijel k domu své starší sestry v helsinské Puu-Käpyle. Zaparkoval jsem na ulici za jejím audi, načež sestra oblečená v rozepnutém kabátu vyrazila ven a halekala, že tam nemůžu parkovat, možná nechtěla, abych se svou zchátralou toyotou stál u ní před domem. Šermovala rukama a ukazovala mi, že s autem musím odjet „támhle“, aniž mi byla schopná říct kam. Hned jak jsem přeparkoval, začala vyzvídat, kde je otcova helma.

„Samozřejmě jsi na ni zapomněl,“ řekla a já ve chvilkovém vrtochu zalhal, že je to tak, opravdu jsem helmu zapomněl vzít s sebou.

Pohlédl jsem jí do očí a uvědomil si, že přílbu jsem s sebou bral jenom proto, abych sestru potěšil; neměl jsem v úmyslu ji vrátet.

„Mně bylo úplně jasný, že na ni zapomeneš.“

Dívala se na mě, jako bych stál za mlžným závojem, a oznámila mi – jako matka oznamuje dítěti –, že bych si měl alespoň přičísnout vlasy. „A sundej si ten šátek.“ Prý jako bych otci z oka vypadl.

„No jo, no jo,“ bručel jsem, i když jsem jí měl sto chutí říct, že do toho, komu se podobám, jí nic není.

Tramvají číslo jedna jsem vyrazil do centra a následně pokračoval desítkou do čtvrti Töölö, kde jsem vystoupil u opery a došel do ulice Töölönkatu. Venkovní dveře byly pootevřené, a tak jsem vklouzl do chodby, na tabuli se jmény našel jmenovku Rex, bylo to druhé patro, vystoupal po schodech a cinkl na zvonek. Čekal jsem. Když uplynulo několik dlouhých minut a nikdo nepřišel otevřít, napadlo mě, že babička možná leží v bytě mrtvá – klidně tam mohla ležet od doby, co mi volal strýc. Zkusil jsem zaklepat, nejdřív jemně, pak silněji, vzápětí jsem přešel v bubnování a morseovku a nakonec na dřevo bušil pěstí.

Potom se dveře otevřely.

V mezeře mezi nimi se zjevila vybraná dáma oblečená v plášti s kanýry a ověšená šperky. Vypadala jako křehká dívka zvrátněná časem. Hlavu jí pokrýval nadýchaný chomáč sněhobílých babičkovských vlasů, uši jí pod tou jemnou chmýrnatou pokrývkou trčely do stran jako nějakému horskému skřítkovi. Pitvořila se, za obrovskými brýlemi tlustými alespoň půl centimetru svítily laní oči, jimiž mrkala natolik vehementně, že mi to připomnělo stěrače corolly za hustého deště. Babička zaručeně neviděla na krok.

A potom jako by se zničehonic porouchala.

Mrkala stále pomaleji, až se jí víčka konečně zastavila napůl cesty přes oční bulvy. Vypadalo to, jako by se snažila na něco zaostřit. Nejdřív se mi podívala přes jedno rameno, potom přes druhé a nakonec se jí povedlo spočinout očima uprostřed mojí hlavy. Dětilo nás od sebe asi padesát centimetrů. Ještě nikdy jsem u ní nestál tak blízko. Prsty na nohou jsem nepotřeboval – ty na rukou stačily k tomu, abych spočítal, kolikrát za život jsme se potkali. Zírali jsme na sebe. Babiče se začaly třást rty, rozklepala se jí brada, tváře jí pocukávaly, vypadalo to, že dostane nějaký záchvat, ale potom se jí v obličeji rozhostil opravdový výraz. Okouzlující stařenkovský úsměv.

„Mikko!“ zvolala. „Co tu takhle uprostřed dne pohledáváš?“

Pozdravil jsem ji a řekl, že nejsem Mikko, ale Mikkův syn, Joonatan.

Babička se na mě dívala jako na slaboduchého.

Zeptal jsem se, jestli si pamatuje Mikkovy děti. „Jsem Mikkův syn, Mikko je mrtvý.“

„Co to blábolíš?“ odvětila babička. „Nestůj tam, pojď dál, vypiješ si čaj.“

Když jsem vešel do babiččina Skleněného paláce a zouval si zimní šněrovací boty, přemýšlel jsem, jestli ve mně

kdokoliv z příbuzných někdy viděl něco jiného než otcův přízrak. I když to bylo vlastně fuk. Otec, nebo syn, je v tom vůbec nějaký rozdíl?

Babička se nijak netajila tím, že je nechutně bohatá. Nábytek byl barokní, stěny plné obrazů a portrétů, na stolech, v policích i u stropu se skvěly ozdobné předměty. Stál tu obrovský kamenný panter, porcelánový šimpanzi a samozřejmě ptáci: zlatí bažanti, křišťálové labutě, sklenění jeřábi. Na stěně visel advokátův meč dlouhý půldruhého metru a indiánská čelenka zdobená obřími pery. Podlahu pokrývaly perské a turecké koberce a skleněná vitrína v obývacím pokoji přetékala stříbrným nádobím – džbány, mísami a svícny, slánkami a pepřenkami, hrnky a vázami. Sběraček byly desítky různých druhů pro rozličné účely, navíc jsem si všiml stříbrné svorky na bankovky, ohřívače na koňak a zlatých kleštiček na kostkový cukr. V bytě byla obrovská knihovna a pokojové rostliny, u nichž jsem netušil, jakého jsou rodu. Letmo jsem se zahlédl v zrcadle a připadal si jako bezdomovec, který dorazil na slavnostní večer do prezidentského paláce.

Uvařil jsem si čaj a nabídl ho i babičce Hilppě, ale ta odmítla, prý si v Tunisu ošklivě popálila jazyk. Měla ho tak citlivý, že už dokázala srkat jen studené polévky a pít jediné odtučněné mléko.

„Ach tak,“ já na to.

Babička se usadila do jednoho ze svých početných křesel a začala jíst sušenku. Podivně u toho pohybovala bradou vpřed a vzad, rozemílala potravu jako nějaká koza. Věděl jsem, že teď mám poslední možnost důkladně ji vyzpovídat, a ze všeho nejdřív jsem se zeptal, jestli by si chtěla promluvit o minulosti.

„O jaké prosím tě minulosti?“ řekla. „Já si na minulost vůbec nepamatuju.“

„Na něco si snad přece jen vzpomeneš,“ namítl jsem.

Babička v odpověď nezřetelně zamumlala a potom se začala vyptávat na čas, prý jestli vím, kolik je hodin?

Odpověděl jsem, že skoro sedm večer. V bytě muselo být deset různých časoměřičů a k tomu jedny stojací hodiny, takže mě napadlo, že babička je možná skutečně úplně mimo a vůbec netuší, která bije. Sebral jsem veškerou odvalu a na rovinu se jí zeptal, jak si pamatuje Mikka, mého otce.

Babička začala těkat pohledem po bytě, oči se jí chvěly, jako by pod nimi měla namontované motorky. Potom řekla:

„O tom se nemá cenu bavit.“

Jak to, že nemá?

„Něco dobrého si snad vybavíš,“ odvětil jsem, a když ticho pokračovalo, nadhodil jsem, že si možná pamatuje, jaký byl Mikko v dětství, na což babička odpověděla, že si nepamatuje vůbec nic.

Upil jsem ze sklenice s čajem a zkoumal rozdrásanou, napuchlou, zarudlou kůži kolem svých nehtů — byl div, že mi nevypadly z lůžek na podlahu. Bylo to teď, anebo nikdy, musel jsem z babičky vypáčit pravdu třeba i násilím, jinak bylo jasné, že skončí v rakvi spolu s ní.

„Pamatuješ si na něco z doby, kdy Mikko onemocněl?“ zeptal jsem se.

Obličej se jí znovu roztrásl, pomlaskávala a zkusila uchopit nožičky svých brýlí, aby si je sundala, jenže je měla, snad kvůli bezpečnosti, přichycené k hlavě jakousi gumičkou. Sem tam tleskla rukama o sebe, zívala, zubní protéza se jí při tom rozevřela na maximum, takže její ústa připomínala zející brloh lesního zvířete. Vylínulo se z nich vlhké říhnutí, načež babička zavřela oči. Zdálo se, že usnula.

Zopakoval jsem otázku. Zeptal jsem se jí pěkně od plic, jestli by (krucinálfagot!) konečně mohla vyklopit pravdu o tom, proč otec onemocněl!

„Kdo?“ zeptala se. „Jaký prosím tě Mikko?“ Ona prý nikoho nemocného nezná. Jedině sebe. Zhluboka jsem se nadechl a bez jediného dalšího slova odešel na toaletu. Představoval jsem si, že alespoň záchod bude normální, ale i ten byl zařízený jako barokní muzeum. Připomínal malou garsonku – vzadu stála starožitná vana, na stěně viselo prastaré mosazné zrcadlo, u stropu bzučel lustr; rozbité žárovky vydávaly praskavý zvuk, a když jsem za sebou zavřel dveře, ocitl jsem se prakticky ve tmě.

Musel jsem se nahnout až úplně k zrcadlu, zamrkal jsem, otevřel oči dokořán a zíral na svůj smrtelně bledý obličej. Do babiččiných čajových sáčků někdo zaručeně přimíchal opium, protože jsem před sebou zničehonic spatřil záblesk otcovy tváře: lebku vyhladovělého egyptského casanovy, malinká, hluboko zapadlá prasečí očka, líce propadlé jako u pacienta hospicu a knír (vousy mu nenarostly). Ucítil jsem cigaretový kouř a najednou jsem se nedokázal pořádně nadechnout. Nikde jsem ale neviděl popelník. Ani vysoké kanady s kovovými špičkami, ani uměleckého malíře, který s cigaretou v puse zhasl u psacího stroje.

„Na co čumíš?“ zavrčel na mě obličej. „Copak ty nevíš, kdo jsem? Jsem Mikko J. Tola alias Ringo.“

ŽELEZNÁ PLÍCE

Nevím, proč se otec původně rozhodl stát se malířem a hladovějícím umělcem ani proč hrozil, že celou rodinu poženě k soudu, ale víc se toho o něm stejně říct nedá, aniž bych nejdřív vyprávěl o babičce, které otec přezdíval Megera. A o babičce zase nejde mluvit, aniž bych nejprve vyprávěl o dědečkovi.

Dědečka, zesnulého v jedenapadesáti letech, jsem nikdy nepoznal. Byl to neurochirurg, který neuroticky sledoval činnost svých střev a stav svých lipomů a na lyžích spadl tak nešťastně, že si natrhl ledvinu. Museli mu ji operovat, ještě ke všemu v den, kdy vypukla zimní válka.

„Pomoc! Já už to nevydržím, umřu!“ kvílel dědeček na operačním stole a profesor A. Polménovi nezbylo než pacientovi podat koňskou dávku morfinu, aby konečně usnul.

Dědeček byl teprve sedmnáctiletý holobrádek, ale jakmile mu ledvinu odoperovali, okamžitě narukoval jako dobrovolník. Odveleli ho strážit sudy s benzínem v Herttoniemi. Po pár týdnech kanonády ho zradilo zdraví a on se dostal do nemocnice, kde ho na dobu míru uvolnili ze služby. Když válka propukla nanovo, dědeček se však znovu přihlásil jako dobrovolník a v roli válečné spojky sloužil mezi vojáky na frontě. Válčení s jednou ledvinou ho nicméně vyčerpalo, a tak kvůli fyzickému přetížení skončil ve vojenském lazaretu. Tam dostal chřipku, následně přišel zápal plic, a nakonec dědečka, který byl pro chrabrost v boji povýšen na poručíka, na základě směrnice D 73 jednou provždy osvobodili od vojenské služby.

Po válce začali mladíci znovu prohánět děvčata a jeden z babiččiných nejzarytějších nápadníků byl i jistý usmrkanec

se zarudlýma očima, budoucí neurochirurg. Dědečkovo nejbližší okolí bylo už tenkrát plné nemohoucnosti, a tak si možná spočítal, že z dlouhodobého hlediska vyjde levněji, pokud se sám stane doktorem. Učinil (zcela správný) odhad, že 85 % všech nemocí – minulých i budoucích – jeho i nejbližšího příbuzenstva, má původ v místě mezi ušima. A tak ho (jako prvního ve Finsku) v rámci stipendia od Nadace Rotary vyslali do předního střediska neurochirurgie, na bostonský Harvard, aby se tam specializoval na nádory mozečku.

Po návratu do Finska dědeček, nyní doktor medicíny a chirurgie, nastoupil jako pomocný chirurg do nemocnice Červeného kříže, na oddělení specializující se na lebeční oblast. Pozice skutečného neurochirurga byly ve Finsku jen dvě, obě obsazené na dobu neurčitě věčnosti. Pochlebovat druhým zvládl dědeček dva měsíce, až jednou naprosto nečekaně přímo uprostřed operace hypofýzy prováděné profesorem Snellmanem třískl pěstmi do stolu a s prasknutím dveří vyrazil z místnosti.

Vrchní sestra na operačním sále („Snellmánkova“ milenka) se chovala nemravně, napsal dědeček jako vysvětlení svému bratru do Dánska. Můj prastrýc byl taky doktor, budoucí jaterní chirurg.

Podívej, pokračoval neurochirurg, když jednou navštívíš zemi zaslíbenou, Ameriku, už zkrátka a dobře nesneseš tu naši školu, kde musíš stát roky v pozoru se skalpelem ruce vedle nějakého vousatého dědka a čekat, kdy taky dostaneš příležitost do něčeho si říznout.

Dědeček potřeboval vlastní nemocnici. Ideálně v nějaké díře, kde by mu na sále nelezly na oči nemravné ženské. Několik let se s manželkou stěhoval z jednoho konce Finska na druhý, v Salu sám dohlížel na chod celé městské nemocnice včetně porodnice, načež se přesunul do Äänekoski, kde dostal

k dispozici nemocnici o třiceti lůžkách včetně operačního sálu. Práce bylo tolik, kolik se jí dalo zvládnout, a občas i víc, jenže člověk musel někdy taky spát. V Äänekoski dědeček tři roky pracoval jako obecní lékař a právě tam jako benjamíněk pětičlenné rodiny přišel na svět můj otec, jak jinak než při domácím porodu, byl přece synem neurochirurga. Na své narození má člověk řadu vzpomínek, ale podle otcovy výpovědi prý vyklouzl porodní bábě z rukou a hlavou dopadl na prkennou podlahu.

Pravda je přinejmenším to, že babička si přála holčičku. Když otce zvedli z podlahy ložnice (mohlo se to ale stát i v obecní nemocnici), hned si všimli, že dítě je špatného pohlaví, což však vyvážila stavba jeho lebky. Eugenika v té době zažívala svůj vrchol a otec později vykládal, že jeho matka si po vzoru nacistického lékaře J. Mengeleho přála plavovlasé a modrooké potomky. Otec měl naštěstí oba z výše zmíněných rysů. Jeho prognózu přežití vylepšilo i to, že připomínal ptáče, byl hezký, měl nohy jako hůlky a byl útlý, barbínovsky stavěný. Vzhled babička považovala za naprosto zásadní, a i proto měl otec svým způsobem dobrý základ pro šťastný život – ze svých bratrů byl nejkrásnější. Navíc po mém dědečkovi nezdedil genetickou náchylnost k hrbu na zádech. Dědeček, aby se hrbu zbavil, prý během válečných let spával hlavou dolů na prudce zkoseném lůžku s nohama přivázanýma ke stropu, aby nesklouzl.

V padesátých letech zažívala chirurgie skutečný rozkvět. Určité pojmy, například bezpečnost práce, neexistovaly, stejně jako nikdo neřešil třeba rychlostní omezení v dopravě. Jednou jistý chlapík při natírání stodoly spadl ze žebříku na kovový bodec o tloušťce půldruhého centimetru, ten mu zajel nad uchem do hlavy a ven vyrazil temenem. Dědeček při operaci aplikoval zlatou chirurgickou poučku, totiž že důsledek

zároku nesmí být horší než stav, k němuž by v nejhorším případě vedlo pacientovo zranění.

To byla poněkud nejednoznačná rada a nejednoznačné byly i rozličné léčebné metody, jimž se doktor naučil v Americe. Bez ohledu na to, zda se jednalo o malou či velkou ránu, o zranění řešitelné léky, nebo naopak rehabilitací, odpověď byla vždycky stejná: jde se operovat! Dědeček navíc v jednom kuse vypisoval posudky pro zdravotní pojišťovny, když si dělníci, kteří i po skončení války dál bojovali vyzbrojení sekerami, v opilosti usekli ruku. Docházelo ke konfrontacím, občas někdo podal stížnost, ale v tu chvíli už si doktor balil své saky paky.

„Rutinní zaměstnání bez špetky fantazie,“ vzpomínal později dědeček na své období v roli obecního lékaře.

Spálil za sebou všechny mosty, ale nějak, dost možná díky svému řečnickému nadání, dostal práci, která s sebou nesla skutečně vysoký plat i zodpovědnost – stal se pomocným lékařem na Helsinské chirurgii. Ta byla tehdy nejrozvinutějším střediskem neurochirurgie ve Finsku, nemocnicí, kde neznali pracovní dobu. Přesně to dědečkovi vyhovovalo, protože byl srdcem i duší workoholik. Názorným příkladem budiž, že se do nemocnice později dokonce přestěhoval.

I v novinách se chlubil tím, že pokud v pátek ráno zamíří na sál, je docela dobře možné, že z práce odejde teprve v pondělí. Když o víkendu přšelo, večer se občas dostal domů, ale za vedra docházelo k bouračkám a pak bylo na chirurgích, aby z hromady masa a kostí znovu sestavili lidi.

Osud se dědečkovi možná snažil říct, že jeho místo není v Helsinkách, protože stejně jako v nemocnici Červeného kříže i na Helsinské chirurgii zvládl pracovat jen několik měsíců. Bylo zrovna jaro roku 1956 a ve Finsku řádila poslední epidemie obrny. Jedním ze zasažených byl i můj otec, dvouletý

Mikko. Aby mohl dědeček o synka oficiálně pečovat, musel získat specializaci pro léčbu obrny u dětí. „Navzdory všem předpokladům jsem neochrnl ani neumřel,“ básnil později otec, „ale neurochirurg zaplatil i za mě.“ Téhož dne, kdy mého otce prohlásili za zcela vyléčeného, dědeček, jenž právě oslavil čtyřiatřicáté narozeniny, znenadání dostal horečku. Zrovna operoval žlučník jisté mladé ženě, když vtom se pod ním podlomily nohy. Nějakým zázrakem se mu podařilo nasednout do mercedesu a rychle dojet do Kápyly, kde mu službu vypověděly břišní svaly. Ještě dovrávorál do sanitky a z nosítek na manželku zavolal svá domnělá poslední slova: „Nedovol jim, aby mě připojili k ventilátoru!“

Na chrabré rozhodnutí zemřít dědeček v nemocnici pochopitelně okamžitě zapomněl a požádal anesteziologa, aby ho hned uspal, protože cítil, že se dusí.

Ještě téhož večer babička obdržela telefonát z Aurořiny nemocnice. Vrchní lékař jí oznámil, že doktor chirurgie utrpěl sérii paralýz a kompletně ztratil kontrolu nad dýchacími orgány.

„Cože?“ vyhrkla babička, která vůbec nic nechápala.

„No ano, volám vám, abych vám oznámil, že váš muž od krku dolů ochrnl.“

„Jak ochrnl?“ zeptala se babička zděšeně.

„Dostal obrnu. Je tady, v nemocnici.“

„Tak on je v nemocnici?“ zopakovala babička, v nemocnici byl manžel přece pořád.

„Podstoupil tracheotomii.“

„Jakou propána... trachtutomii?“

„Tra-che-o-to-mi-i, udělali mu díru do krku,“ vysvětloval vrchní lékař a dodal: „Jen si ale představte, že by se mu to stalo během přednášení v Bostonu. Tam by ho napojili na železnou plíci!“

Železná plíce byla nádrž, která člověku mechanicky nafukovala hrudník. Připomínala ponorku a šlo spíš o středověký mučicí nástroj než o moderní léčebné zařízení — pacient v ní ležel jako v kapsli a ven mu čouhala jenom hlava. Ti největší smolaři takhle zůstali do konce života.

„Mno,“ zamumlala babička a po chvíli přemýšlení dodala: „A dokážete odhadnout, za jak dlouho ho z té nemocnice pustí domů? Chlapci už čekají, až se jim vrátí táta.“

Vrchní lékař odpověděl, že chirurg už se domů možná nevrátí nikdy. Je totiž v kómatu! Nakonec ještě dodal, babička to prý určitě chápe, že doktorova kariéra ve službách lékařské vědy, v jakékoliv jiné roli než té patientské, je nenávratně pryč. Potom zavěsil, všechno důležité bylo konec konců řečeno.

Babička seděla v rodinném domě koupeném ložského roku na milionovou půjčku. Dům stál uprostřed Puu-Käpyly, ve čtvrti, v níž se usadili i ti, kteří ji v minulosti sami postavili.

Obrátila do sebe několik třešňových likérů a šla si lehnout.

Po probdělé noci začala se zařizováním.

Jako první prodala auto. Za cenu mercedesu (550 000 marek) zmenšila půjčku na rodinný dům, která předtím činila 3 100 000 marek. Pronajala vrchní patro domu a garáž, což dalo dohromady 175 000 marek. Jenže kvůli opravám na domě, které předtím obstarával manžel, bylo třeba najímat drahou pracovní sílu, na zaplacení čekal účet za topný olej a opravu odpadu, úrok ze splatné půjčky, a navíc bylo třeba živit a šatit rodinu, platit kosmetiku a léky. Především poslední dva ze zmíněných výdajů nebyly nikterak malé, zhruba pětasedmdesát tisíc za měsíc.

Dědeček jako odvěký neurotik naštěstí zřídil gigantickou zdravotní pojistku, ale i ta mohla pomoci jen v počáteční nouzi. Bylo jasné, že brzy bude nutné prodat dům.

LÉTAJÍCÍ STOLIČKA

Po měsících strávených v bezvědomí začala změt šílených vizí a bolesti přecházet v příšernou realitu.

„Hned mi došlo, co se stalo,“ vzpomínal dědeček později, „a diagnostikoval jsem si ochrnutí od krku dolů. Jen mozek zůstal nedotčený, což byl zázrak.“

Z dědečka se vyklubal hotový postrach nemocnice. Od rána do večera byl špatně naložený, nadával sestřám, které mu po vyčištění kanyly (dědečkovi provedli tracheotomii, k níž byla připojená kyslíková hadice vedoucí k přístroji zajišťující kontinuální přetlak v dýchacích cestách) přišly píchnout kapačku nebo odsát hlen z plic. Neustále se dožadoval odpovědného vrchního lékaře, a když dotyčný přišel, zjevně mu hrozil trestním oznámením, pokud mu z krku okamžitě neodpojí kyslíkovou hadici.

„Umřete, pokud to udělám,“ namítl vrchní lékař.

Dědeček na něj prosebně zíral.

„Zaplatím vám.“

„To absolutně nepadá v úvahu!“

„Peníze mám, jen si řekněte cenu.“

Zkusil uplatit ruskou uklízečku a ta souhlasila, že kyslíkovou hadici odpojí. Dědečka popravdě řečeno trochu urazilo, že se Ruska uvolila spáchat vraždu za tak nicotnou částku, ale co na tom, dohodli se i na konkrétním dnu. Potom uklízečku srazilo auto a ona ochrnula, možná snad dokonce zemřela. Dědeček celé dny a noci prokvílel a po nekonečných potížích a požadavcích mu přidělili vlastní pokoj i osobní ošetřovatelku, dívčinu se svůdným úsměvem, která byla ještě na škole. Nemocnici stálo nemalé úsilí, aby neurochirurga trpícího

příšernými doprovodnými komplikacemi vůbec udržela při životě, a tak si vrchní lékař možná pomyslel, že by neškodilo, kdyby holka něco zbabrala. Navíc se vědělo, že doktor má slabost pro ženskou krásu.

Vtom v pacientově duševním rozpoložení došlo k absolutnímu obratu. Objevil totiž drogy!

„Protože jsem byl doktor,“ holedbal se dědeček později, „směl jsem si sám dávkovat morfin a za těch nejtěžších chvil jsem si píchal desetinásobné množství oproti doporučené dávce.“

Stal se z něho narkoman. Půl roku byl natolik sjetý, že si z té doby pamatoval jen dábly, které začal vídat na stěnách svého pokoje. Šlo o abstinenční příznaky závislosti na opiu. Ani jinak se dědečkovi nevedlo dobře.

... Ptal ses mě, jestli mám ještě nějakou radost ze života, „napsal“ svému bratru lékaři. Do těžšího stavu už se člověk asi dostat nemůže – stavu, z něhož je nemožné jakýmkoliv způsobem uniknout. Já jsem ale nemilosrdný optimista, protože dokážu ještě žít a věřit, že život má i takhle cenu. Pravda, nedovedu ani psát, ale hlasivky mi pořád fungují, takže manželka může tohle sepsat na papír.

Když se pacientův stav za téměř rok ani trochu nezlepšil, za dědečkem dorazil sám vrchní lékař Aurořiny nemocnice, aby nad ním vynesl rozsudek. Vplul do pacientova pokoje se štosem papírů v ruce, i když dědečkovi nemusel nic vykládat (jak se věci mají, věděl lépe než doktor).

„Trpím jednou z nejtěžších forem obrny,“ začal dědeček.

„Ano, pokud ne rovnou tou vůbec nejtěžší.“

„Nicméně,“ pokračoval dědeček, „odjakživa dochází k nepředvídatelným vyléčením, která připomínají spíš zázrak.“

Vrchní lékař připustil, že i k zázrakům občas dojde, například v bibli, ale jsou mimořádně nepravděpodobné.

Čekat na zázrak po tak dlouhé době na zotavení se rovnalo sebemučení.

„Zázraky se dějí rychle, ani Ježíš v tom hrobě neležel roky.“

„Aha,“ odvětil dědeček, „takže podle vás v tomhle stavu zůstanu až navěky věků?“

„Ano.“

„To se pletete!“ zavrčel dědeček.

„Už teď je jasné, že se nikdy nezbavíte toho ventilátoru.“

„To jen tak mimochodem není pravda,“ prohlásil pacient a začal s přednáškou o obětech obrny v padesátých letech v Americe. „V ochrnutých plicních svalech může dojít ke spontánnímu uzdravení i po třech letech od rekonvalescence,“ odříkával spatra.

Vrchní lékař si odfrkl, že je to úplně scestné, kdeže to dědeček četl, a potom přednesl svůj verdikt.

„Doktor chirurgie,“ předčítal z vlastnoručně sepsaného papíru, který byl součástí zprávy zhotovené kvůli doktorově finanční pojistce, „pětatřicetiletý pomocný lékař chirurgické polikliniky, je zcela ochrnutý, a tudíž stoprocentně nezpůsobilý k výkonu práce a zcela neschopný cokoliv zvládnout svépomocí.“

„Nezní to dobře, ale —“

„Přesně tak,“ přerušil ho vrchní lékař, „a protože jste — anebo proč to přikrášlovat — protože jste *byl* doktor, řekněme si to na rovinu: váš stav by jen těžko mohl být horší.“

Pak pokračoval ve vizitě. Dědeček zůstal sám ve svém pokoji, jímž se rozléhalo tupé funění ventilátoru a chrčení plic, které se bez doktorovy vlastní vůle mechanicky plnily vzduchem.

Dědečkovi tehdy, za nejtemnějších okamžiků noci, v nejhlubší úzlabině té nejchmurnější beznaděje, kdy byl osamělejší než Robinson na opuštěném ostrově, nejspíš došlo, že

ačkoliv se z něj stal kvadruplegik připoutaný k ventilátoru, v hloubi duše je workoholikem. Navíc měl přece manželku a tři syny a taky se musel pomstít všem pochybovačům a zrádcům – poté co ochrnul, víc než polovina jeho přátel zmizela jako pára nad hrncem! Bylo jeho bezpodmínečnou povinností zotavit se, byť se to mohlo zdát sebenemožnější. A pak se stal nečekaný zázrak: dědeček se rozhodl začít s fyzioterapií. Samozřejmě na vlastní pěst.

Pomocí představivosti ohýbal prsty, otevřel jimi pomyslnou lasturu, sebral z ní perlu, kterou uchopil mezi palec a ukazováček, jako by byly pinzetou chirurga operujícího nádor mozečku, a přemístil ji na zlatnickou váhu. Daná činnost se absurditou příliš nelišila od toho, kdyby se dědeček silou vůle pokoušel přemístit stoličku nebo do vzduchu zvednout ventilátor. Nic se nestalo. Ruce se nepohnuly, nábytek zatvrzele vězel na svém místě. Uplynul měsíc, druhý a třetí. Čas běžel.

HELANDEROVIC KRÁSKA

Otec měl ve zvyku vyprávět každému, kdo šel náhodou kolem, že ho na psychofarmaka navykli už v batolecím věku, prý proto, že ho babička, jeho matka, nenáviděla od doby, co se narodil. Takhle zpětně je samozřejmě nemožné ověřit, jestli mu služebné, které se v domácnosti střídaly jako na běžícím pásu, do večerní kašičky skutečně sypaly prášky na spaní – babička minimálně ze začátku buď trávila všechny večery v Aurořině nemocnici, nebo pracovala jako sekretářka jednoho francouzského lékaře, případně tlumočila lidem, kteří se v té době snažili vystěhovat do Austrálie. Otec celé roky vyrůstal v podstatě bez matky; čtení pohádek a chování v náručí zastávala jeho babička a služebné. Je pravda, že tehdy se nemluvňata, zvláště v lékařských rodinách, nechávala vyplakat o samotě v pokojíčku. Medicína diktovala, co je pro dítě nejlepší, a věřilo se, že děti je přílišnou láskou možné rozmazlit.

Ani babička to však neměla lehké. V době, kdy tohle píšu, už si nemůže najmout právníka, a tudíž je mou povinností bránit její práva. Narodila se roku 1925 do nechutně bohaté rodiny obchodníka se smíšeným zbožím, Helandera. Dotyčný Helander do Helsinek dorazil původně ze Somera; celou cestu prý ušel pěšky a získal práci nosiče pytlů v jednom velkoobchodě. Rychle se vypracoval až na místo vedoucího pobočky; v tu chvíli začal mít práce pro danou firmu plné zuby a v ulici Kasarmikatu si založil konkurenční podnik. Za občanské války byl všeho zoufalý nedostatek – Helander kupoval levně a prodával draze a pomocí téhle jednoduché rovnice se nakonec umístil na první příčce statistik nejbohatších helsinských daňových poplatníků.

Peněz měl tolik, že je musel někde ukrýt. Začal skupovat nemovitosti v Helsinkách a se ženou a třemi dcerami uprchl do vily na Kruunuvuori, kde si dal zbudovat pevnost obehnanou zdí a pořídil si bernardýna jménem Konstábl, aby střežil jeho dcery, peníze a manželku.

Ženě prý neustále vyčítal, že dcery rozmazluje a vychovává z nich zpovykane vybrané paničky, které jsou si až příliš vědomé svého půvabu. Podobná výchova dívky stručně řečeno vedla k tomu, aby se vdaly za boháče, který bude uctívat jejich krásu, dokud neumře. Paní Helanderová jim šla sama příkladem. Začala válka, Helander odešel na frontu a padl. Prababičce zůstal majetek, jenž zahrnoval především domy po celých Helsinkách. Ty prababička odprodávala v závislosti na tom, jak zrovna potřebovala peníze pro svůj vdovský život na vysoké noze.

Nejmladší z dcer nechala studii v Ateneu a odstěhovala se do Francie, nejstarší odjela do Montrealu, kde se stala ženou v domácnosti, a jenom babička zůstala ve finském hlavním městě. Ze sester byla ta nejpůvabnější, opravdová klasická kráska jako z obrázku, jenže takovou krásu nikdy nedostanete zadarmo: v životě je to vždycky něco za něco.

Babička seděla na stoličce v Aurořině nemocnici a vypadala ztrhaně, pod očima se jí černaly temné kruhy, platinové blond vlasy jí vypadávaly po hrstech. Oční víčka měla od pláce tak nateklá, že skoro nic neviděla.

Neurochirurg spal. Taky mohl být mrtvý, rozdíl to byl minimální. Pokud by někdo omylem srazil ventilátor na podlahu, vytáhl kabel ze zásuvky nebo dědečkovi po vyčištění kanyly zapomněl odsát hlen z plic, pacient by zemřel.

Když se babička taxíkem vracela domů do Käpyly, venku pokaždé panovala hluboká noc.

DVOUPRSTÝ NEUROCHIRURG

„Dívejte!“ zakřičel dědeček vyjeveně.

„Podívejte se na moje prsty!“ křikl znovu s očima zalitýma slzami jako muž, jenž byl právě svědkem narození svého prvního dítěte. Zburcoval sestru, aby přiběhla do pokoje.

I svědkyně zaznamenala, jak se prst pohybuje, jak se krčí a napřimuje. Jeden z prstů prohlášených za ochrnuté začal poslouchat neurochirurgovy přísné rozkazy.

„Dejte mi ruku,“ požádal dědeček sestru, a když se jí dotkl, z mrtvých vstal i druhý prst.

Po týdnu prstového cvičení doktor skončil se dvěma plně fungujícími prsty, jedním na levé a druhým na pravé ruce. Následně ze sna procitl palec na jeho levé noze a jako třešnička na dortu se do pozoru postavil i čtvrtý prst, konkrétně neurochirurgův penis (který mu nakonec přivodil zkázu).

Sám si alespoň neumím představit, co se člověku, který se dostal do takového stavu, honí hlavou, ale dědeček už nedokázal myslet na nic jiného, než že pojede do Ameriky. Ať to stojí, co to stojí! Plánoval, že si koupí cisternovou loď a přestaví ji na ambulanci. Pravda, plavba po moři byla dlouhá a nebezpečná – a ze všeho nejdřív se musel naučit sedět na židli. A k celé události přizvat tisk.

„Léků na bolest bych potřeboval tolik, že by to položilo slona,“ vzpomínal dědeček později, „což by moje jediná ledvina nevydržela.“

Naštěstí vymyslel jiný fígl. Navykl si brčkem vypít lahev (v krušné dny i dvě) whisky nebo koňaku a pomocí téhle „koňské medicíny“ postupně dokázal sedět a pracovat celý den.

Následně bylo nutné vyřešit problém s pracovní židlí. Dědeček později vzpomínal, že tehdejší výrobci invalidních vozíků své výrobky sami rozhodně nepoužívali – křesla byla totiž naprosto příšerná. Musel si sám navrhnout vozík s místem na přenosný ventilátor velikosti divokého prasete, padesátikilovou kyslíkovou nádrž (takzvanou kyslíkovou bombu) a dvě rezervní nádrže, které s sebou vláčel až do smrti. Člověk na takovém křesle musel zvládnout pracovat od rána do večera, aniž se odrovnal úplně, a vozík i s ventilátorem muselo být následně možné přesunout na přední sedadlo upraveného kombíku značky Audi. Bylo zcela nezbytné, aby dotyčný mohl sedět na předním sedadle; v zadní části dodávek se koneckonců převážely krávy a postižení a dědeček přece nebyl ani jedno, ani druhé. Později se vychloubal, že s podomácku vyrobeným ventilátorem připojeným k autobaterii a dvěstěkilovou kyslíkovou nádrží cestoval po Západním Německu i Sovětském svazu, vydrápal se až ke švýcarským Alpám a za asistence pomocníků vystoupal dokonce až do šestého poschodí bytového domu!

Jakmile se však kyslíkové bomby vyprázdnily, dědeček se vždycky musel vrátit do Aurořiny nemocnice. Tam ho připojili na ventilátor poháněný elektřinou, načež hltal vzduch a nečinně koukal na televizi, která ve Finsku právě spustila vysílání. Na obrazovku civěl tak často, že dokázal z paměti odrecitovat celé pořady.

„V jednom z nich,“ vzpomínal dědeček, „americký chirurg odstranil nádor z mozečku slepého makaka, jenže ten blbec, který si sotva zaslouhoval titul chirurga, to úplně zpackal.“

Opice dostala příšerné křeče a uhynula na operačním stole. Po vysílání se dědeček „chopil“ sluchátka a vytočil číslo šéfredaktora vysílání. Po zkušební době ho přijali jako prvního televizního kritika do novin *Helsingin Sanomat*. Psal pod pseudonymem převzatým po uhynulé opici – *Oculus*, „oko“.

Nemohl si dělat poznámky, ale díky pekelnému soustředění si články dokázal sesumírovat v hlavě a potom je nadiktovat do telefonu. Kyslík mu šel do plic prakticky jenom ve chvíli, kdy byl potichu, a tak usínal uprostřed věty. Jako řešení vedle sebe umístil resuscitační sledovač dechu, který ho při každém klimbnutí probudil. Za styl dědečkových textů byla zodpovědná právě tahle nenapodobitelná pracovní metoda: nepřetržité diktování spojené s kyslíkovou deprivací. Kritiky měly úspěch, protože šlo o žhavou novinku, a z dědečka se stal vlivný muž, který začal dostávat obdivné i nenávistné dopisy – očeňovali ho hned v levicových, hned v pravicových novinách. To pořádně lichotilo doktorově pošramocené marnivosti.

Ale copak přežil válku s jednou ledvinou a vypořádal se s obrnou, aby skončil jako pytel masa, který uměle udržují při životě a manželka mu musí dělat sekretářku, aby vůbec mohl pracovat?

Dědeček byl srdcem i duší muž řídící se pravidlem „udělej si sakra sám“.

A tak si slepil prsty lepicí páskou, nechal si vyrobit mimořádně citlivý psací stroj vhodný pro dvouprstého ochrnutého pacienta, obstaral si „kompetenci soudního překladatele“ a začal překládat anglicky, německy, švédsky, norsky a (s manželčinou pomocí) taky francouzsky psanou populární literaturu. Překládal i lékařské články z časopisu *Reader's Digest*, a navíc pracoval pro farmaceutické společnosti, které potřebovaly pofinštit obrovské množství textů. V časopisu *Eeva* začal (pochopitelně jako první v zemi) provozovat lékařský sloupek, a nakonec vedl celkem tři. Byl jedním z těch sympatických chlapíků, kteří znají odpověď prakticky na všechno, a v článcích určených široké veřejnosti rozdával rady hned na to, hned na ono téma: psal texty na podporu pracujících žen, zpopularizoval duševní nemoci, podílel se na protidrogové

výchově, z invalidního vozíku psanou formou radil mladým ve věcech souvisejících se sexem. Podílel se na psaní zákonů, posuzoval doktorandské práce, účastnil se zasedání spolků. Když onemocněl cukrovkou, vydal kuchařku, jedl jako vrabec a pil už jenom koňak, po němž si dopřál deci mléka s cukrem, které mu znovu vehnalo červeň do tváří.

Pět let poté, co dědeček onemocněl, návdavkem k doživotnímu invalidnímu důchodu vydělával víc než jeho bývalí kolegové hrající tenis. Z peněz živil manželku a tři syny a postavil letní vilu, roubený palác v Kultaniemi, který byl tak obrovský, jako by se v něm hodlal prohánět s koňským spřežením. Kolečkové křeslo, ventilátor, kyslíkové bomby i megalomanský doktor musely mít dostatek místa k pohybu. V dědečkově zběsilé vůli zdolat nepřízně osudu byla skoro nadlidská zaprutilost— šlo o tak výjimečný případ, že se průběhu let stal jakousi mezinárodní ikonou ochrnutých pacientů.

ZA ZAVŘENÝMI DVEŘMI

Takový byl alespoň pohled zvenčí. Po pobytu na jednotce intenzivní péče a rehabilitaci začal dědeček trávit víkendy doma v Puu-Käpyle. Těžko říct, co se mému tehdy čtyřletému otci honilo hlavou, když jednoho deštivého podzimního večera zhruba po roce dědečkovy nepřítomnosti znovu spatřil svého chleboďárce.

„Dobrý den, děti, vy jste ale vyrostly,“ zvolal dědeček ve se le chrčivým hlasem zkresleným ventilátorem, jako by si jen odskočil pro ranní noviny.

„Dobrý den, tatínku!“ odpověděli sborově tři dědečkovi synové.

Kolečkové křeslo bylo obrovské a překypovalo všemožnými elektrickými udělátky, pákami a měřiči. Spolu s kyslíkovými bombami působilo dojmem, jako by se s ním létalo do vesmíru.

„Proč máš tak červený obličej?“ zeptal se můj čtyřletý otec.

„Zarudlost je důsledkem velkého počtu červených krvinek,“ vysvětloval doktor, jako by hovořil při obhajobě dizertace. Ventilátor pumpoval vzduch příliš vehementně, a pokožka invalidního pacienta byla tudíž křiklavě červená.

„Jako kůže indiánského náčelníka stojícího na hlavě,“ upřesnil chirurg.

Pochopitelně se změnil i jinak. Obličej měl napuchlý, tváře povislé, ztloustl a připomínal nafouklého slona. Muž, který se v Americe nadchl pro alpské lyžování, se nyní pohyboval pomocí přístroje a sám se nezmohl vůbec na nic. Byl invalida vyžadující pomoc čtyřiaadvacet hodin denně. Stalo se z něj babiččino čtvrté a nejnáročnější dítě, které na vozíku dotlačili

doprostřed obývacího pokoje, odkud mělo výhled na všechny a všichni zase na něj.

Když se otec dědečkovi pokusil vylézt do klína, doktor zahřímál:

„Nesmíš mi lézt po nohách!“ A když otec neposlechl, pokračoval: „Moje nohy nesnesou dotyk, mám je úplně ochablé, ale zůstal mi v nich cit a neustále mě bolí.“

Vtom se mu bolest přesunula do krku! Na jednom stole stály desítky neotevřených lahví s alkoholem v dárkových baleních — část se odnesla do sklepa, ale i ten se rychle plnil. Byly to firemní dary od farmaceutických společností.

„Tady má pan doktor koňak,“ zašvitořil otcův o tři roky starší bratr, číšník rodiny, a položil sklenici s koňakem na tácek zabudovaný do invalidního křesla. Dědeček upoutaný na vozík skleničku „popadl“ a pomocí extra dlouhého brčka z ní s hlasitým srknutím vysál pořádný doušek.

„Věděla jsi,“ řekl manželce, „že slabinou ventilátoru, když je člověk na cestách, je chybějící zvlhčovač vzduchu? Stroj do mě pumpuje šíleně suchý kyslík, což skýtá medicínsky podložený důvod pro neustálé vysychání krku.“

„Mno,“ zamumlala babička; takové vysvětlení pro nezřízené chlemtání obrovského množství alkoholu ještě neslyšela.

A dědeček tam seděl s doutníkem nebo brčkem v puse, jako by se nechumelilo. Pravda, sice ho trochu zlobily nohy, ale páliho mu to stejně jako dřív. Aby si doutník mohl odklepávat, pomocí prstů a jazyka vyrobil zvláštní „štěrchátko“ — potom už stačilo, aby měl na krku bryndák, do něhož zachytával spadající popel.

Byl čas na proslov, který sepsal otcův číšnický bratr. Postavil se doprostřed obývacího pokoje a začal s přednesem:

*Moje maminka je paní v domácnosti, táta žije v nemocnici.
Pracuje a živí nás.*

Táta má velký palec na noze a velké srdce.

Můj táta je velký muž.

Babička bezděky vyprskla smíchy.

„To byla ale pěkná básnička,“ chválil ho dědeček, „je vidět, že tě čeká ekonomicko-diplomatická kariéra.“

„A z tebe,“ oznámil mému otci, „bude zubař.“ Nejstaršímu synovi řekl: „Ty seš z pořádného těsta, z tebe bude minimálně primář.“

Potom zazvonil zvonek – na počest doktorova návratu domů dorazili hosté. Babička došla pro hřeben, přičísla synům vlasy a otevřela dveře. Za nimi stál hlouček příbuzných: babiččina matka (babi), starší sestra žijící v Montrealu se svým nápadníkem Alexem a pudly. Všichni se objali, pověděli si, co je nového, načež přišla služebná a oznámila, že se podává večeře. Začalo posluhování dědečkovi. Můj otec měl za úkol naložit doktorovi na talíř jehněčí panenku a smažená kachní křidélka. Nejdřív však bylo nutné umýt si ruce a vydezinfikovat celý byt, nádobí, židle i stoly, aby neurochirurg nedostal infekci a neumřel na zánět!

„Tady je disciplína jako ve špitálu,“ podivovala se babiččina kudrnatá sestra.

„To ano,“ potvrdil dědeček, „je důležité, aby se i doma (kam zaskočil jenom sem tam, ostatně bydlel v práci) dodržovala přísná antiseptická nařízení platná v Aurořině nemocnici.“

„Ach tak,“ odvětila matčina sestra. „Já měla právě rýmu,“ zakašlala. „Neměli byste mě zavřít do karantény?“

Ostatní vybuchli smíchy.

„Hmm,“ ucedil dědeček a dodal, že tohle skutečně nejde brát na lehkou váhu, odchylka od rutiny by mohla docela dobře znamenat jeho smrt. „Dýchací svalstvo mám úplně ochrnuté, i obyčejné nastydnutí může být při mém stavu životu nebezpečné.“

„No dobrá,“ vložila se do toho babička a lusкла prsty, takže chlapci odběhli naplnit sklenice šampaňským. „Nebudeme mluvit o nehezkých věcech.“

Všichni se znovu zasmáli.

Tehdy se i dědeček připojil ke špásování. Byl čas na loutkové divadlo. Poprosil svého pomocníka, aby mu sundal ponožku. Následně všichni úplně zcepeněli sledovali, jak kompletně ochrnutý chirurg hýbe svým jediným funkčním palcem u nohy. Žádné ekonomické výhody z prstu samozřejmě neky-nuly a po prvotním nadšení z rozhýbaného palce začal dědeček používat podvlikačky z ovčí vlny, k nimž byly přišité taky ponožky, na něž si nasadil papuče a přes ně ještě deku, aby mu nebyla zima na nohy.

Po zákusku dotlačili invalidní vozík do obývacího pokoje a nastavili ho na pozici vleže. Dědeček si hověl na svém trůně – hotový *supermuž*!

V jistou chvíli během večera babička a její sestra vyklouzly do úklidové komory.

„Přemýšlela jsi o tom mém návrhu?“ zeptala se babičky sestra.

„Myslíš o té cestě do Ameriky?“

„Přesně tak. Mohla bys s sebou vzít všechny kluky, nebo jednoho z nich.“

„Že bych vzala toho prostředního?“

„Jen ho vezmi, objedeme kalifornská wellness střediska!“

Upíjely ze svých sklenic, u stropu bzučela lampa. Na policích mezi ubrusy čněly lahve alkoholu od farmaceutických společností. Sestra se najednou zeptala:

„Tak trochu jsme s Alexem přemýšleli, jestli je – víš co – ochrnutý sakumprásk?“

„Sakumprásk?“ zasmála se babička.

„Přesně tak, jestli sakumprásk!“

Babička přiznala, že tihle Tolové jsou úplně nemožní, ani ochrnutí u nich nic nemění: „Ten bude ještě i v rakvi myslet jen na to jedno!“ A potom obě propukly v hurónský smích.

„Ale,“ dodala babička zachmuřeně, „tenhle život je úplná hrůza.“

Sestry seděly pod bzučící lampou a neřekly už ani slovo.

Z obývacího pokoje se ozvalo volání, po babičce byla shánka. Dědeček měl plný měchýř nebo plenu a manželka mu musela pomoci na záchod. Vzápětí už s francouzským klíčem v ruce poskakovala kolem nádrží (bomb) s kyslíkem, které bylo potřeba vyměnit. Jedna bomba vydržela od čtyř do osmi hodin v závislosti na tom, jak zaníceně dědeček brebentil. A že mu pusa jela, však už nic jiného ani nedělal, jenom se díval na televizi, četl americké noviny a kázal. Když mu babička z krku vyjmula stříbrnou kanylu trčící pod kravatou, musela manželovi brčkem bleskově odsát hlen z plic, aby se nezadusil. Chronický strach ze smrti se vznášel i nad dětmi, které se (jakmile na to byly dost staré) samy musely naučit zodpovědné ošetřovatelské práci patřící k péči o ochrnutou osobu.

Byl čas na další řeč. Nejstarší z bratrů však stěží stačil otevřít pusku, když babička mrkla na hodiny a prohlásila:

„Tak to by bylo, čas jít na kutě.“

Slavnostní hosté se jako nosiči rakve v pohřebním průvodu postavili okolo neurochirurga, společnými silami ho zvedli a pak opilého muže se zcela ochablým svalstvem odnesli do postele. Doktor už poklimbával. Z posledních sil ještě spolkl hrst tlumicích prášků, na obličej si „položil“ mokrý ručník (což byl spánkový rituál, který mu zůstal z válečných let) a na Kápylu vzápětí dolehla tma. Neurochirurgův supermozek fungující díky ventilátoru na chvíli zhasl. Potom už nezbývalo než doufat, že ventilátor nezkratuje a doktor se

v noci nezadusí vlastním jazykem. Babička konečně ulehla vedle svého manžela. Počkala, až dotyčný začne chrápat, načež propukla v beznadějný pláč.

DVOJE JÁTRA

Výjimečný stav končil každou neděli vždy přesně v sedm hodin večer, kdy dvoupřstého slona trůnícího v obývacím pokoji odeslali do jeho domova v Aurořině nemocnici. Atmosféra se zčistajasna proměnila. Tehdejší soused později vykládal, že ještě nikdy neviděl tak krásné, udržované a dobře živené děti. Domovník zase vzpomínal, že v doktorově domě se „netrhly dveře“, že se tam „slavilo ostošest“. Učitel z konzervatoře měl přesnější informace. Při oslavách vždycky vystupovalo bratrské duo. Jméno uskupení znělo *Příznivci teorie ploché země* – můj otec hrál na klavír a jeho o tři roky starší bratr zpíval jemným eunušským hláskem, dokud chlapci v pubertě nenarazili na tvůrčí neshody a uměleckou činnost neukončili.

K žádným dalším hrůzám (alespoň pokud vím) v otcově dětství nedošlo. Nic nenasvědčovalo tomu, že propadne šílenství, pokud se tedy za první příznak duševní nemoci nepovažuje bujná představivost. Tu otec i jeho o tři roky starší bratr, můj strýc, rozhodně měli. Strýc později vzpomínal, že spolu trávili celkem dost času: z prken a kol dětských kočárků sestavovali minikáry (otec byl příhodně útlý, a tak mohl šoférovat), jezdili na chatu, kde otci, který se naučil plavat teprve v pozdějším věku, neustále hrozilo utonutí, takže kolem krku nosil nafukovací kruh; na chatě se proháněli na vodních lyžích tažených za člunem a na vodu pustili i malého Mikka – svištěl po hladině „jako vyzáblý komárek s kruhem na krku“!

Dědeček mezitím dál vyladoval svůj invalidní vozík. Zároveň používal už třetí vylepšenou verzi psacího stroje určeného pro ochrnuté dvoupřsté pacienty a svým vynálezem i něco vydělal. Pořád snil o tom, že pocestuje do Ameriky,

a kvůli plavbě si objednal pekelně drahý ultramoderní ventilátor značky Thompson Bantam – vychloubal se, že přístroj váží stejně jako středně velký pudl a vejde se do brašničky s kosmetickými potřebami. Avšak z hlediska spolehlivosti se zařízení svému předchůdci nevyrovnalo. Dědeček jednou pojídal zavináče a ryba mu vklouzla do špatné trubice: dírou v krku vnikla do otvoru ve ventilátoru.

„Táta se zadusí!“ vykřikl otec. „Pomoc, taťka umře!“

Otcův o tři rok starší bratr vytrhl hadici přístroje, aby ji pročistil vidličkou. Vykoukla z ní celá ryba. Manželka se pokusila nasadit umělé dýchání, ale doktor ji „odstrčil“. Ukázalo se, že můj invalidní dědeček vyvinul jen těžko pochopitelnou dechovou techniku, díky níž dokázal svépomocí bez jakéhokoliv mechanického zařízení dýchat celých deset minut! Techniku pojmenoval žabí dech.

Naplnil si tváře vzduchem, načež z jazyka utvořil jakousi přísavku, kterou si rozpínáním a smršťováním hltanových svalů vháněl vzduch do plic. Celé to působilo strašlivě nepřírozeně – vypadalo to, jako by dědečka sápara šelma z knihy *Zjevení*. Rodina tomu počínání zděšeně přihlížela, nejspíš jen čekala, kdy chirurg vypustí duši. Ten si ale dýchal dál jako žabák trůnící na leknínu. Ventilátor po chvíli znovu začal pumpovat vzduch a zadýchaného invalidu k němu opět bezpečně připojili. O pár let později se dědeček v žabím dýchání pokusil o světový rekord a ten kousek ho stál ve své podstatě život.

Otec později vyprávěl, že po tomhle incidentu vůbec poprvé nadhodil, že by se stal malířem, ale dědeček jeho návrh nemilosrdně zavrhl.

„Vydědím tě, jestli promrháš svoje *nadání* na něco takového,“ vybuchl doktor. Nedokázal si ani představit, že by byl jeho syn malířem: hladovějícím umělcem závislým na předčasně vypláceném dědictví! Dědeček onehdy ještě (zcela

vážně) zastával názor, že i otec by se měl stát lékařem, nicméně pouhým zubařem – v rodině bylo tolik nemohoucnosti, že potřebovali specialistu v každém oboru. Pravda, otcova osobnost nevykazovala žádné známky toho, že by z něj měl být lékař – například vymizení tvořivosti ve prospěch logického uvažování. Zato ale proslul smyslem pro humor. Byl rychlý, vynalézavý, měl v sobě naivní upřímnost a dětinskost, která se projevovala při školní výuce. Znamky měl špatné, „nicméně ne horší než bratři“, vzpomínal. Avšak jestli byl jeden jeho sourozenec hvězdou racionálního uvažování a druhý rozeným komediantem, otec zřejmě nevynikal v ničem, nebyl talent od přírody v žádném odvětví.

„Škola byla to nejneplodnější období mého života,“ vykládal později.

Jedním nadáním se však otec přece jen vyznačoval, a to odolností vůči alkoholu, což byl nepříliš příznivý rodinný rys, a už v mladém věku se vypracoval na stejného pijana jako jeho o tři roky starší bratr. Jenže pokud měl otec dvoje játra, bratr měl rovnou troje.

V létě a o víkendech se doma slavilo, jednou se pořádaly veselé račí slavnosti, jindy všemožné jiné sešlosti. Tehdy otec a babička ještě trávili spoustu času v roubeném paláci, letní vile v Kultaniemi, kde kromě jater dostával zabrat i mozek. Na černobílé televizi sledovali, jak Apollo 11 vynáší člověka na Měsíc, jezdili spolu na dlouhé výlety do Itálie a Montreálu, kde žila babiččina starší sestra. Z leteckého cestování se stala zábavy vyšší třídy. Země se smrskla. Děti už byly natolik velké, že babička mohla vyrážet na dlouho do zahraničí – koneckonců si zasloužila taky čas pro sebe, když se celé roky samotná starala o rodinu a k tomu o nemocného manžela. Zároveň přestala chodit do práce, stala se ženou v domácnosti a soustředila se na studium francouzštiny. A v únoru roku

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Červená planeta.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.